

Dame Juliana Berners ja tutkielma onginnasta

Tuskin montaakaan kalakirjallisuuden ja perhokalastuksen historiaa käsittelevää teosta voi lukea joutumatta samalla silmätysten *The Boke of St. Albans*-teoksen tekijäksi sanotun salaperäisen naishahmon, *Dame Juliana Bernersin* ja teoksen toisen painoksen laajennusosan, vanhimpana kirjapainossa painettuna urheilukalastuksen oppaana pidetyn *A Treatyse of fysshynge wyth an Anglen* kanssa. Tuntuu siltä että teoksen mainitseminen on pakollinen riitti ja hyvä niin.

The Boke of St. Albansin vuonna 1486 ilmestynyt ensimmäinen painos käsitteli metsästystä, haukkametsästystä ja vaakunakilpiä; sen ajan herrasmiehille sopivia harrastuksia. Vuonna 1496 julkaistussa toisessa painoksessa oli jo mukana edellä mainittu laajennusosa, tutkielma onginnasta (tai tutkielma koukkukalastuksesta, kuten Lauri Koli sen kääntää). Kolmas painos lienee ilmestynyt 1500 ja neljäs 1503. Vuoteen 1600 mennessä tutkielmasta oli otettu jo toistakymmentä painosta, tällä hetkellä moninkertainen määrä.

Nykyenglannin mukaisen kieliasun, *The Treatise of fishing with an Angle*-nimen tutkielma sai vuonna 1933. Ruotsinkielelle teos käännettiin 1952 nimellä *En avhandling om fiske med krok*. Lyhyitä tekstiosioita lukuun ottamatta opasta ei ole julkaistu suomenkielellä. Kuriositeettina voi kuitenkin mainita, että edesmennyt runoilija Jarkko Laine käänsi oppaan nimen muotoon *Neuvoja Ongela Calastuxesta*.

Vanhaa ja tuoreempaa englantia

Käytössäni on ollut vuonna 1880 Lontoossa otetun näköispainoksen (Eliotin painoksen) skannattu ja nettisivustoilta tulostettu pdf-kopio. Sen nimiölehdestä selviää, oppaan alkuperäistä nimeä myöten, Bernersin teoksen tärkeät tiedot; ***A Treatyse of Fysshynge wyth an Angle by Dame Juliana Berners: being a facsimile reproduction of the first book on the subject of fishing printed in England by Wynkyn De Worde at Westminster in 1496, with an introduction by rev. M. G. Watkins, M.A.***

Larry Kollerin mukaan Wynkyn de Worde oli kuuluisan kirjanpainajan William Caxtonin elsassilainen kumppani. Painopaikan on arveltu sijainneen kappaleen matkaa Lontoosta pohjoiseen. Tekijän on oletettu olleen Sopwellin benediktiiniläis-nunnaluostarin abbedissa.

1880 näköispainoksen alkulukuna on Watkinsin 8-sivuisen esipuhe, johdatus oppaan historiaan ja merkitykseen. *Tutkielma onginnasta* (kuten itse sitä kutsun), on vanhalla englanninkielellä kirjoitettu, piirroksin kuvitettu 23 sivun vihkokokoinen opas. Tekstityyppi on kirjapainotaidon alkuvuosilta. Kansilehdessä on kuva joen rannalla seisovasta kalastajasta nostamassa ongellaan saaliskalaa, runsaan saaliinsa jatkoksi. Otsikossa todetaan; *Tutkielma onginnasta alkaa tästä*. Sivujen kuvituksena on onkivapa, siimanpunontalaite, koukunvalmistajan työkalut, kohot ja koukut.

Nykyenglanniksi käännetyn laitoksen www.flyfishinghistory.com/treatyse/... sivustoille asemoitu taitto poikkeaa alkuperäisteoksesta. Teksti on jaettu otsikoituihin lukuihin. Sivuilla on vähemmän

tekstiä ja (siitä johtuen) sivuja on enemmän, yhteensä 62. Lukujen nimet; *Prologue, The Rod, The Lines, The Hooks, The Floats, Where to Fish, Fishes 1, Fishes 2, The Flies* ja *Epilogue* jäsentävät oppaan sisällön. Opasta esitellään lukuisilla muillakin sivustoilla.

Syöttionginta/perho-ongintaa

Kuten nimestäkin ilmenee, Bernersin teos on tutkielma onginnasta; opas joka kuvaa kalastusta vavalla, siimalla, koholla ja koukulla, käyttäen luonnonsyöttiä tai korvaten syötin tekoperholla. Yllättäen teoksen historiallinen arvostus on perustunut sen lyhyeen perho-onginnan osaan, vaikka asiallisesti kyse on syöttionginnan oppaasta, jossa yhtenä pyyntitapana esitellään perhojen käyttöä.

Opas neuvoo käyttämään vavan tyviosaan (kädensijaan) pähkinäpuuta, pajua tai saarneaa. Puu on katkaistava mieluummin talvella, Mikonpäivän ja kynttilänpäivän välisenä aikana. Puun tulee olla hieman yli kaksi ja puoli metriä pitkä ja käsivarren paksuinen. Puu tehdään ontoksi polttamalla ydin pois ja sitä ohennetaan sopivan painoiseksi ja paksuiseksi. Kärkiosa tehdään pähkinäpuusta, oratuomesta, villiomenapuusta tai katajasta ja koko vavan pituuden tulisi olla neljä ja puoli metriä. Kärkiosa kiinnitetään kädensijaan rauta- tai tinavanteilla. Kokonaisuuden täydentää alapäähän sijoitettu, irrotettava piikki (Larry Koller: *Urheilukalastus*, sivu 14).

Ohjeita on myös siiman punomisesta hevosen häntäjouhista, punottujen siimojen värjäämisestä, koukkujen valmistamisesta teräsneuloista niitä kuumentamalla, muotoilemalla ja taivuttamalla, lyijypainojen ja luonnonkorkkisten kohojen valmistuksesta ja syöttien, kalapaikkojen ja pyyntiajan valinnasta.

Mihin aikaan päivästä oli ongittava? Aamulla klo 4-11, samoin iltapäivällä. Pimeä, pilvinen päivä oli parempi kuin kirkas. Jos näit taimenen hyppäävän, sitä oli ongittava sen kuukauden perholla. Kalaa ei saanut pelotella huolimattomalla lähestymisellä. Lohi oli hieno kala mutta vaikea pyydettävä. Parhaiten sen sai madolla tai laiturien tukipylyväistä kaivetuilla toukilla. Hyvin harvoin sen sai karvaruumiisella perholla (Walter Aunesluoma: *Perhokalastus*, sivu 9)

Ahvenen, särjen, salakan, suutarin, lahnan ja kampelan lisäksi opas tarjoaa kalastusohjeita myös ankeriaan ja hauen pyyntiin. Kastemato on tärkein syötti, mutta kokeilla kannattaa myös ihraa, juustoa, sirkkoja, perhosten, kärpästen ja päivänkorentojen toukkia, kimalaisia ja heinäsiirkkoja, jopa sammakkoja.

Bernersin oppaan ohjeilla ei nykyään ole paljoakaan käyttöä, pikemminkin ne huvittavat, mutta tiedon kertymisen, kielen uskonnollisen retoriikan ja kalavesille annettujen käyttäytymisohjeiden näkökulmasta ne ovat mielenkiintoisia, melkein pä herkkupaloja.

Kuukauden perhot

Parhaiten tunnetaan luettelo kuukausiperhoista. Matkan varrella muuntuneet reseptit ovat peräisin Izaak Waltonin *Oivallisesta onkimiehestä*, sivuilta 100-101, artikkelin tekijän tulkitsemina.

Maaliskuun perhoja olivat *Dun Fly* (runko harmaanruskeaa villaa, siivet peltopyyttä) ja *Another Dun Fly* (runko mustaa villaa, siivet urossorsan pyrstöalushöyhenistä),

huhtikuun perho oli *Stone Fly* (runko mustaa villaa, väritetty alta keltaiseksi, siivet urossorsan höyhenistä, pyrstö keltainen),

toukokuun perhoja olivat *Ruddy Fly* (runko punaista villaa, kierre mustaa silkkiä, siivet urossorsan tai punaisen salvukukon höyhenistä), *Yellow Fly* (runko keltaista villaa, siivet punaisen kukon niska- tai pyrstösulista) ja *Black Leaper* (runko mustaa villaa ja höyty riikinkukon pyrstösulkaa, siivet ruskean kukon siipisulasta, päässä sinisiä höyheniä),

kesäkuun perhoja olivat *Dun Cut* (runko mustaa villaa, keltainen juova molemmilla sivuilla, siivet hiirihaukan siipisulista sidottuna mustalla loukuttetulla hampulla), *Maure Fly* (runko tummahkoa villaa, siivet urossorsan mustahkosta siipipeilistä) ja *Tandy Fly* (runko kellanruskeaa villaa, siivet urossorsan vaaleasta siipipeilistä),

heinäkuun perhoja olivat *Wasp Fly* (runko mustaa villaa, kierteenä keltaista silkkiä, siivet urossorsan tai hiirihaukan höyhenistä) ja *Shell Fly* (runko vihertävää villaa ja höyty riikinkukon pyrstösulasta, siivet hiirihaukan siipisulista) ja

elokuun perho oli *Drake Fly* (runko mustaa villaa, kierre mustaa silkkiä, siivet urossorsan siipipeilistä, pää mustaa).

”Siinä teillä on perhojen valamiehistö, joka pystyy pettämään ja tuomitsemaan kaikki joen taimenet (Waltonin kommentti).” Perhojen nimiä näkee kirjoitettuna pienin eroin. Monet perhonsitojat ovat tehneet Bernersin teoksen perhoista omat versionsa ja niistä on julkaistu kuvatauluja, mm. Jack Heddonin sitomina J. D. Batesin teoksessa *The Art of the Atlantic Salmon Fly* (Swan Hill Press 1990). Alkuvuodesta ilmestyneessä kirjassani, *Perhokalastuksen kiehtova maailma*, on Jakke Haapasen laatima piirrossarja reilusti modernisoiduista versioista, alkuperäisiin verraten suurin piirtein, sinne päin.

Berners ja Suomi

Suomessa julkaistuissa kirjoissa Bernersin opasta on esitelty Larry Kollerin *Urheilukalastuksessa* (Tammi 1966), Walter Aunesluoman *Perhokalastuksessa* (WSOY 1973 ja Lauri Kolin artikkelissa *Viisisataavuotias kalakirja* (Bibliophilos (1996) ja *Pohjolan kalat* -teokseen laatimassa osiossa *Olaus Magnuksesta Juhani Ahoon, kalastus- ja kalakirjallisuutemme vaiheita* (Tammi 1998). Näiden lisäksi Suvi Ruotsilla ja Lauri Kolilla oli Metsästys ja Kalastus-lehdessä 1990-luvulla kirjaesittelyt. Lauri Koli on esittellyt teoksen myös Kalamiehessä. Muitakin, tässä mainitsematta jääviä esittelyjä on julkaistu.

Bernersin historiallisen henkilön olemassaoloa on spekuloitu vuosisatojen ajan, kenenkään kykenemättä aukottomasti ratkaisemaan arvoitusta. Spekulointia on kuvattu mm. aiemmin mainitussa, Bibliophilos-lehdessä julkaistussa Kolin artikkelissa. Vaikuttaa siltä että englantilaisille miehille ja etenkin perhokalastajille on ollut kova pala tunnustaa teos naisen laatimaksi. Itse olen,

ottamatta kantaa puoleen tai toiseen, tyytynyt siihen että alkuperäisteoksessa on luettavissa Dame Juliana Bernersin nimi.

Jotkut englantilaiset (mm. John Waller Hills 1921 ilmestyneessä teoksessaan *A History of Fly Fishing for Trout*) ovat nähneet teoksen rakenteessa ja sisällössä aiempien kirjoittajien vaikutusta, jopa suoranaisia lainauksia. Tähän voi todeta vain sen, että kukaan ei laadi tekstejään ilman vaikutteita, aiemmalta maailmalta suljetussa tilassa. Uusi tieto tukeutuu aiempaan, vain siten jatkuvuus ja laadulliset harppaukset ovat mahdollisia. Olisiko edellisessä artikkelissani mainituilla, Saint Bertinin luostarin jäämistöstä löydetyllä käsikirjoituksella *Treatise on fishing* tai Richard de Fournivalin *De Vetulalla* ollut vaikutusta Bernersin tekstiin, vertailevaa tutkimusta siitä en ole nähnyt. Mitä luultavimmin asiaa on kuitenkin tutkittu.